

NEM LÁTSZANI ÉS MÉGIS

Rendszertől a részletekig: a Zeneakadémia megújításának építészeti stratégiájáról

„A munkák jelentős részét a színpalak mögött kellett elvégezni.”¹

Egy-egy jól sikerült műemlék-rekonstrukció kapcsán gyakran beszélünk empátikus vagy alázatos építészetről, utalva a megújítást, kiegészítést tervezők morális hozzáállására. Mégis, mintha pontatlanok lennének ilyenkor, hiszen maga az építészet, az épület mégsem írható le az alázatosság vagy az empátia fogalmával. A Zeneakadémia megújulásának építészeti stratégiája kapcsán sokkal pontosabbnak tűnik innovatív és merész rendszerszintű döntésekről gondolkodni egyfelől, és a legapróbb részletekérdéseket is átható koncepciózusságról másfelől. Emiatt nem csupán rekonstrukcióról beszélhetünk, hanem az épület befejezéséről, ha tetszik, egy több mint száz éve tartó építéstörténetnek organikus, azaz természetes fejezetéről.

Az épület teljes rekonstrukciójára 2003-ban írtak ki meghívásos pályázatot, amelyet a Magyar Éva, Pazár Béla, Potzner Ferenc vezette tervezői csapat nyert meg.² A pályázat alapvető kérdése az volt, hogy a rekonstruk-

ciónak a műemléki elvekből fakadó szűk mozgásterével miképp egyeztethető össze a korszerűsítés és a funkciók bővítésének – az eredeti kereteket feszítő – szükségessége. A pályaművekből elsősorban a rendszerszintű döntések helyessége volt megítélhető, hiszen számos részletkérdés kidolgozását jelentős mértékben csak a későbbi feltáró munkák és műszaki vizsgálatok tették lehetővé.

A Zeneakadémia megújulása olyan komplex munka eredménye, amelynek értékelésében külön elemzés szólhatna a művészettörténeti, az egyes szakrestaurátori vagy éppen a tartószerkezeti és diagnosztikai szempontokról is. Jelen írásban elsősorban a legfontosabb építészeti beavatkozások értelmezésére töreksem.

Rendszer

Az 1907-ben épült, Korb Flóris és Giergl Kálmán által tervezett épület mind funkcionális szempontból, mind

A rekonstruált főhomlokzat

működését tekintve olyan rendszerszerű beavatkozásokat igényelt, amelyek vizsgálata az eredeti épület struktúrájához mérve értékelhetők. Ezek fő indoka elsősorban a csaknem háromezer négyzetméterrel megnövelt program elhelyezése volt, de a korszerű gépészeti rendszerek, a mai igényeket kielégítő zaj- és rezgésvédelem és az épület műszaki rekonstrukciója is alapvető, az épület felépítésének, belső struktúrájának lényegi elemeit érintette a megújítás során. Az eredeti épület – amellett, hogy valóban olyan összművészeti alkotás (Gesamtkunstwerk), amely a korra jellemző módon valamennyi társművészet imponáns összhangzatára alapozódott – nagyon is logikus rendszerben építette fel a nagytermet körbevevő épületstruktúrát, a mély traktust bevilágító udvarokat, a kisebb-nagyobb termeket befoglaló utcai szárnyakat vagy a ma is korszerűnek mondható, felső bevezetésű teremszellőzést. Tette mindezt úgy, hogy a körüti eklektikus bérház tűzfalához történő tapadás eleve kompromisszumokat rejtett: a közönségforgalmi terek a korban épült példákhoz képest – amelyek esetében a földszintre került a nagyméretű előcsarnok és az emeletről nyílt a nagyterem – szűkösebbnek voltak mondhatók.

A három legfontosabb rendszerszintű döntés a közön-

ségforgalmi terek bővítése, a felmerült többlet-kiszolgáló funkciók elhelyezése és a nagyságrendileg megnövekedett gépészeti igények kielégítése volt.

A közönségforgalmi terek szűkösségének problémájára kézenfekvő megoldást a nagyterem két oldalán lévő bevilágító udvarok beépítése jelentette. A Király utca felőli udvar földszintjén a nagytermet és az oktatást egyaránt kiszolgáló büfét helyezték el a tervezők, míg az emeleten reprezentatív galériás folyosót kapcsoltak a mögötte lévő rektori hivatal termeihez és az emeleti foyerhez. A Dohnányi utcai szárny mögötti, keskenyebb udvarban a földszintre a könyvtár olvasóterme került, felette az első emelet a meglévő foyer kibővítéseként egyszerre szolgálja ki a nagyterem karzatát és az emeleti kistermet is. Mindkét udvar padlószerkezetébe üveg felülvilágítókat építettek be, amelyeken keresztül a pincszinti hangolóba és a földszinti könyvtári olvasóterembe is fény juthat. E két, eltérő módon beépített egykori udvar a nagyterem párkánymagasságában lefedett, felülvilágított terével egyszerre képes a szükséges téri igényeket bővíteni, és megőrizni az egykori udvar miliójét. Működésében hasznos belső, hatásában, érzetében mégis az egykori külső udvar *emlékét* hordozó tér jött itt létre.

A megújult emeleti foyer

Építész:
Magyari Éva,
Pazár Béla,
Pötzner
Ferenc

A megváltozott vagy újonnan felmerült – zömmel kiszolgáló – funkciók az épület lehetőségeit kihasználva több helyen is, így a pincszinten vagy a tetőszinten is megjelennek. Leginkább koncentráltan az udvarok hát-só, azaz a csatlakozó tűzfal felőli végében beépített „tornyok” formájában alkotnak új funkcionális egységet. A tornyok szintmagassága pont fele az eredeti épület reprezentatív szintmagasságainak, így a relatíve kis alapterületen fajlagosan sok kiszolgáló, másodlagos jelentőségű funkció fért el, ráadásul frappánsan megoldhatóvá vált a tetőszinti gépészet és a lenti szintek közötti kap-

A nagyterem részlete 1907-ből

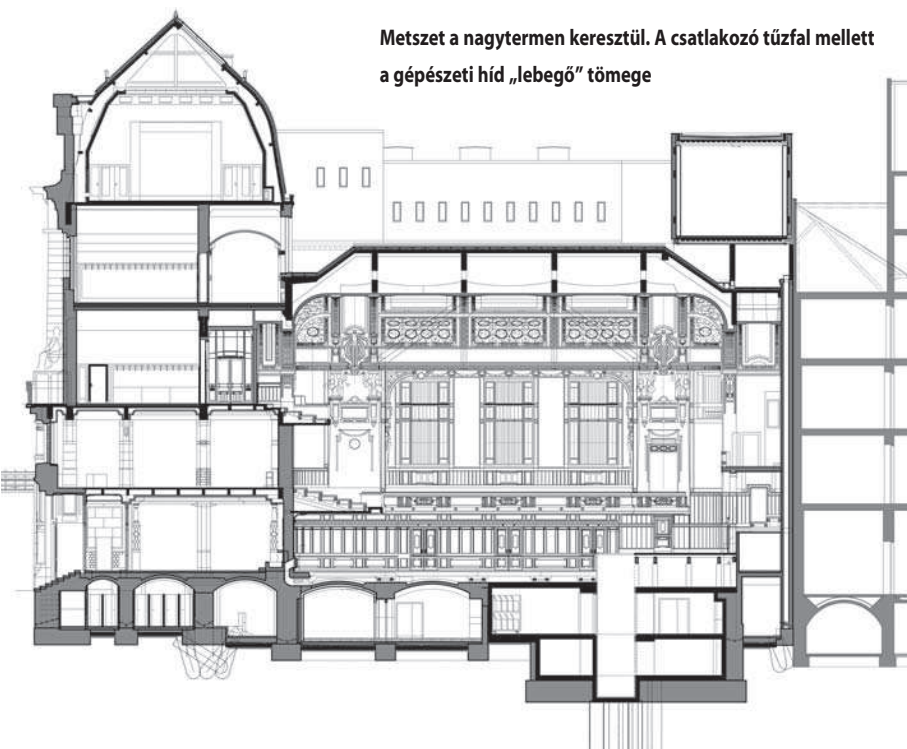
Az eredeti színvilág szerint rekonstruált nagyterem

csolat is. Az udvarok beépítését és átfogalmazását indokolja azok egykori maradék jellege: e külső terek vették fel a telek alakja és az épület szerkesztése közötti szögeltéréseket, így mindeddig, kicsit szellemi értelemben is, a Zeneakadémián kívüli terekként voltak értelmezhetők.

Végül a rendszerszintű beavatkozások leginkább bravúros megoldása (mind szerkezeti-logisztikai, mind pedig gondolati értelemben) a hátsó tűzfalhoz tapadó acélszerkezetű híd, amely a nagyterem két oldalán lefutó szellőző csatornákat, illetve a tornyokat a nagyterem teteje felett összeköti, s ezáltal a lehető legjobb helyre pozicionálja a központi szellőző gépházat. Ráadásul – bár csak a legfelső szint udvari ablakaiból érzékelhető módon – ezzel az eredeti tűzfal látványánál jobb megoldás jött létre: a Zeneakadémia eredetileg kvázi U alakú, keretes beépítését befejezi, lezárja.

Metszet a nagyteremen keresztül. A csatlakozó tűzfal mellett a gépészeti híd „lebegő” tömege

Részletek

Az épület rekonstrukcióját értékelve nehéz súlyozni az egyes részletmegoldások jelentőségét, valamennyire kitérni csaknem lehetetlen. Egy részük egyértelműen a ki-magasló munkát végzett restaurátor művészek érdeme, más részük pedig nagyon is építészeti döntéseket tükröz. Mégis van néhány olyan részletmegoldás, amely reprezentatív módon mutatja a sok-sok, eltérő műfajú és súlyú apró beavatkozásból kirajzolódó egységes építészeti stratégiát.

Ilyen és kétségkívül a leglátványosabb rész a beépített udvarok részleteinek összhangja. E terekben teljesen természetesen van egymás mellett az eredeti épület immár belsővé vált homlokzata, az új falakat borító (egykor majd talán a tervek szerint fehérre festett) téglafelületek, a rekonstruált régi és az új keret nélküli, savmart üvegekkel takart falnyílások vagy a „kortárs Gesamtkunstwerk” legerősebb eleme: a mennyezetről befüggesztett, többszint magas egyedi világítótestek. Az udvarok betongerendás lefedése könnyedén kínálja a

A Zeneakadémia régi-új nagyterme

Zielinski Szilárd által az épületbe tervezett, korai vasbeton szerkezetek mai átíratának olvasatát is.

A tetőszintre vezető új lépcsők mutatják legszebben a több mint száz éves épület és a mostani továbbépítés részletképzésének összhangját. E lépcső két centiméteres vastagságú acéllemez tartószerkezettel, kőlapokkal burkolt fokkal, réz-üveg-acél korláttal épült meg, és az alatta lévő, meglévő lépcsőktől eltérően a falaktól eltartva kelt lebegő, könnyed hatást – súlyos szerkezete ellenére. Mindez a szecessziós belső téri világ legjobb értelmű kortárs átíratkísérlete: egyszerre érezzük „otthonosnak” és fordulataiban nagyon is mainak e kiegészítést.

A Zeneakadémia az egyik legelső hazai középületünk, amelyben nagy fesztávú vasbeton szerkezetet is alkalmaztak a nagyterem karzatának tartószerkezeténél. De az anyagban lévő lehetőségek iránti eufóriát igazolja a vasbeton tetősíkok külső felületének betonból megvalósított ornamentikája is, amelyet minden bizonnyal egy ideig nyers állapotban hagytak az egykori tervezők, később azonban – az anyag korlátait is felismerve – szükségessé vált lefedésük és elburkolásuk. A feltárási munkák során kerültek elő ezek a rejtett részletek, amelyeket aztán immár a tetőfedés ornamentikájában fogalmazták át az új tervezők. Zielinski Szilárd munkája (és az ő egy személyes felelősségű kivitelezése) nyomán izgalmas monolit vasbeton szerkezetek születtek, amelyek most a belső terekben is láthatóvá váltak: a kupolaterembe vezető lépcsők felett kibontva, kortárs gesztusként állnak a térben.

Az egyes gyakorlótermek, a kupolaterem belső akusztikai burkolatai, az új ajtók síkban tartott, egyedi festett bélétei, a pincébe vezető új, homogén lépcsők, a képzőművészeti igényességű, egyedi információs rendszer olyan új rétegeit képezik a megújításnak, amelyek esetében a kortárs kiegészítés és az eredeti épület kontrasztja némiképp mégis megjelenik. Noha e beavatkozások mérete kisebb, pozíciója rejtettebb, mint a rendszerszerű kiegészítéseké, de kortárs jellegük nyilvánvalósága gazdagítja a 1907-es nagy ösztömvézetési kompozíciót.

A rekonstrukció legnagyobb kihívása a mai előírásoknak való megfelelés volt oly módon, hogy abból minél kevesebb legyen érzékelhető. A tűzvédelmi és elektromos installációkat, a teljes körű akadálymentességet biztosító lifteket a lehetőségekhez képest harmonikusan építették be az eredeti épületbe, ami legalább látható, nagyobb beavatkozásokhoz mérhető tervezői koncepciózusságot és kitarást igényelt. De ilyen koncepciót tükröz a rekonstrukció egyik legfontosabb része, a nagyterem megújítása is. A teljesség igénye nélkül ide tartozik az eredeti színvilág visszaállítása, a nézőtér és az installációk korszerűsítése vagy a százéves innováció folytatása: az áttört babérleveles álmennyezetbe rejtett befűvők számának az egykori elv szerinti bővítése, így a szellőztetés láthatatlan, a száz évvel ezelőtti elveknek megfelelő, mégis korszerű megoldása.

A kiegészítések alkalmazott anyaga a látszó téglaburkolat mind a két beépített udvarban, mind pedig a tetőszintű ráépítések esetében. A választott anyag a vakolt,

Generáltervező: MNNDP

Építőművészeti Kft.

Talajmechanikai alapozási és hidrológiai szakvélemény:

dr. Farkas József, dr. Armuth Miklós (BME)

Statikai szakvélemény:

dr. Armuth Miklós, dr. Visnovitz György (BME)

Feltárások, betondiagnosztika:

dr. Lichter Tamás (ICM Kft.)

Tudományos dokumentáció:

Bor Ferenc (Hild-Ybl Alapítvány)

Építészet: Magyarai Éva, Pazár Béla (MNNDP Kft.), Potzner Ferenc (Közt. Zrt.)

Művészettörténész szakértő:

Dávid Ferenc

Tipográfustervező:

Parák Andrea

Tartószerkezet: Váczi Péter

(Közt. Zrt.)

Nedvességvédelem,

szigetelések: Horváth Sándor, Czégeni Csaba, Horváth László

Épületgépészet: Oltvai András

Elektromos tervező:

Máramarosi András, Ritzl András, Kajtán László (Közt. Zrt.)

Színpadtechnika: Strack Lőrinc

Színpadvilágítás: Gebei András

Teremakusztika: Arató Éva,

Larry Kirkegaard

Pódium rezgésvizsgálat és modellezés:

dr. Augusztinovits Fülöp

Zaj és rezgésvédelem,

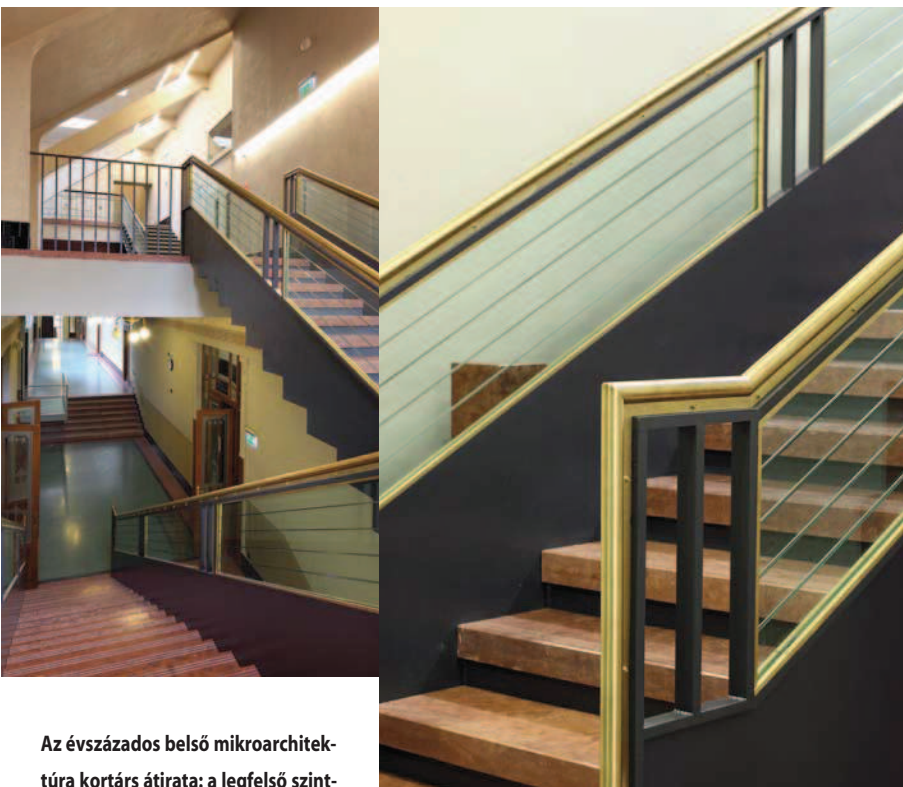
stúdiótechnika: Fürjes Andor

Tűzvédelem: Mészáros János

Büfé és catering technológia:

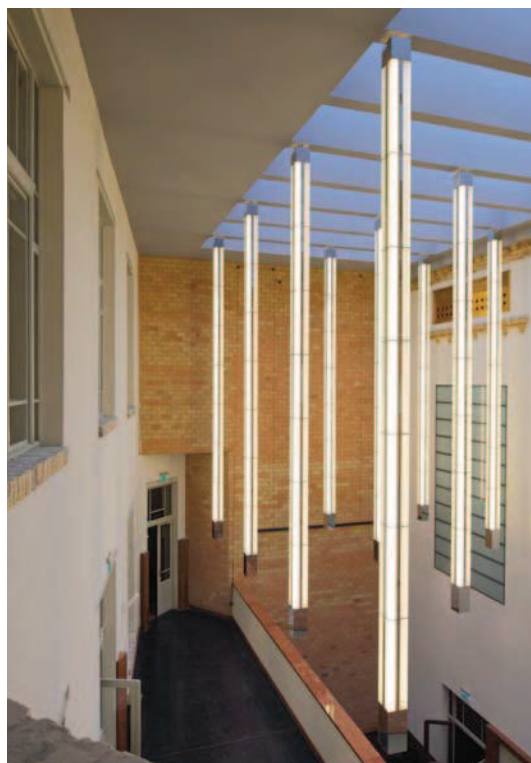
Aczél Pál Tamás

Fotó: Hajdú József

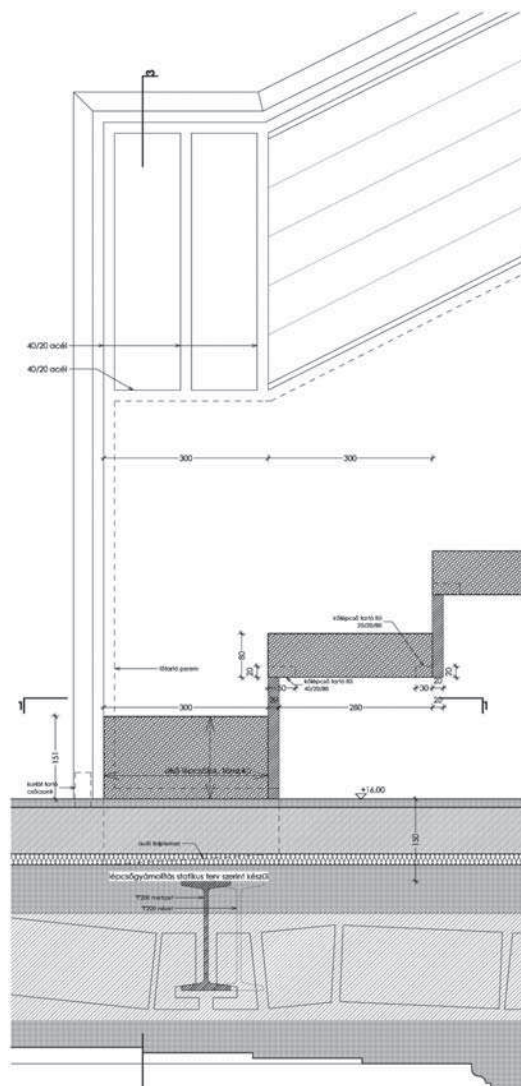

Az évszázados belső mikroarchitektúra kortárs átírata: a legfelső szintre vezető új lépcső részletei

díszített, burkolt eredeti épület alapvető építőanyaga is, de önmagában hordozza azt az időtlenséget, amely a tervezők (Magyari Éva és Pazár Béla) korábbi munkáit³ ismerve nagyon is tudatos célkitűzésként értelmezhető. Az időtlenség nem azonos a kortalansággal, de mindenfajta mentesülést jelent az építés idejére jellemző formai vagy stílári kísérletektől és az azokhoz tapadó jelentésektől. Másképp fogalmazva, a rekonstrukciónak nincs olyan stílári ismérve, amely alapján megállapítható lenne annak pontos kora – megvalósulhatott volna tíz-tizenöt-husz évvel ezelőtt vagy ezután is. Az idővel való különös viszonyt a forma, a formálás háttérbe húzódása okozza. És ez itt most határozottan előnyként jelenik meg. A

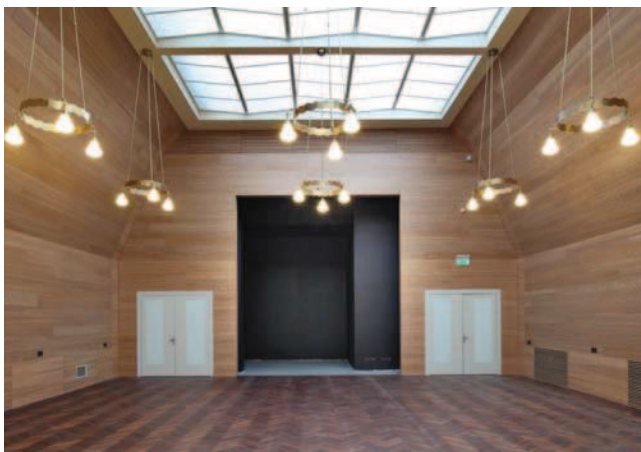

A Király utca felőli beépített egykori udvar

többéves, hihetetlenül gondos munka eredménye paradox módon úgy vált lenyűgözővé, hogy az alapvető tervezői hozzáállás a nem láthatóságra alapult. A Zeneakadémia épületének kora, története és természetesen építészeti-társzművészeti komplex minősége szellemben olyan erőt, gravitációt, teherbírást sugároz, amely ezzel a fajta – bizonyos értelemben időtlen – továbbépítéssel erősödni és nem gyengülni látszik.

A történeti épületek felújításának, kiegészítésének egyik jól bevált modernista alapelve a kontraszt, azaz eredeti és új radikális mellérendelése. A megújult Zeneakadémia legtöbb új építészeti eleme, részletmegoldása azonban – amellet, hogy kétségkívül hordozza magán a kortárs beavatkozás egyértelműségét –, nem elsősorban a kontraszt stratégiájára alapul. Sokkal inkább beszélhetünk az épületben megfogalmazott eredeti gondolat folytatásáról, átértelmezéséről anélkül, hogy bármiféle vonatkozásban stílusban tervezésről beszéljünk.⁴ Meggyőződésem, hogy ennek a manapság különlegesnek számító, egyáltalán nem divatos koncepciónak a sikeressége az épület megújulási stratégiájának legnagyobb eredménye.

A kupolaterem mai akusztikai burkolattal bélelt tere

Homogén téglarchitektúra és Rheinzink burkolatos gépészeti tér – a tetőszint udvarra néző homlokzatának kortárs átépítése

„Mondhatjuk, hogy Korb és Giergl két elegáns ember” – fogalmazott Dávid Ferenc művészettörténész az eredeti épület alkotóinak kifinomult, jó arányérzéken alapuló, mégis a különféle történeti stílusokat nagy szabadsággal együttesen alkalmazó építészetére utalva.⁵ Ez az elegancia nemhogy megőrződött, de meg is frissült, sőt olyan rendszerszintű és részletmegoldások sorával egészült ki, amelyek e mostani megújítást a Zeneakadémia – 1907-re történő felépülését követő és ahhoz méltó – második legjelentősebb építési periódusává emelték.

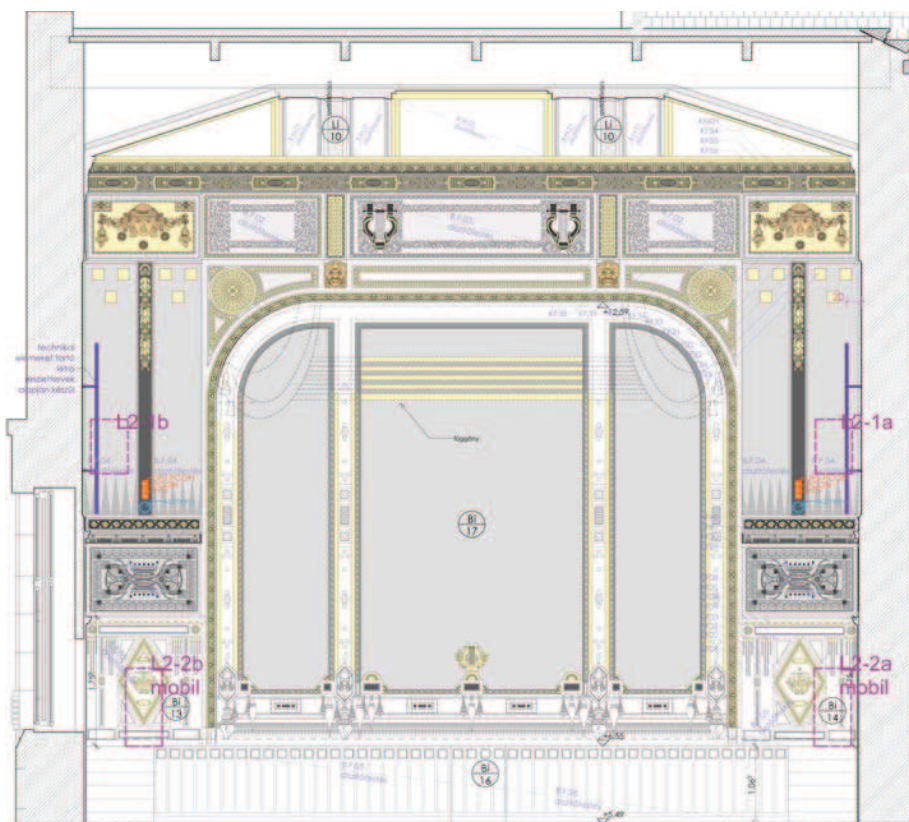

Részlet a nagyközönség előtt rejtve maradó egyik tanteremből

Szabó Levente

(A cikk az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.)

- 1 Pazár Béla: *Egy érték újjászületik*, in: <http://epiteszforum.hu/egy-ertek-ujjaszuletik-pazar-bela-eloadasa-a-zeneakademia-rekonstrukciojarol>, utolsó megtekintés: 2014. 01. 15.
- 2 <http://epiteszforum.hu/a-zeneakademia-teljes-rekonstrukcioja>, utolsó megtekintés: 2014. 01. 15.
- 3 Békásmegyer, Evangélikus egyházi együttes (200, 2008), vö. Szabó Levente: *Az épületek szép hallgatása: Evangélikus gyülekezeti központ Békásmegyeren*, in: *Alaprajz* 2009/1., p. 10–15.
- 4 „Rendkívül érdekes volt végiggondolnunk, hogy a korábban használaton kívüli, de most láthatóvá váló terek, mint például az eddig csak a földszinten lefedett két udvar – amit most bevontunk az épület új, funkcionális terei közé – miképpen helyezhető bele ebbe a Gesamtkunstwerk gondolatba úgy, hogy semmiképp ne utánozzák azt és ne is versenyezzenek azzal.” *Építés Közöny – Műhely*, MÉK 2013/2., p. 29.
- 5 Vámos Dominika: *A 21. század Zeneakadémiája. Szakmai beszélgetés a felújítás restaurátori, művészettörténeti és építészeti szempontjairól*, in: *Magyar Iparművészet* 2013/8.

A kisterem még el nem készült vasfüggönyének terve